ons menschelijk geslacht van de aarde wegraapt, dat geslacht op aarde in stand te houden. Het huwelijk worstelt tegen den dood in, om het uitsterven van ons geslacht op aarde te voorkomen. En hieruit is het, dat vanzelf Jezus' uitspraak volgt: Dan, als ze niet meer kunnen sterven, zal ook het huwen en ten huwelijk gegeven worden, een einde nemen. Letterlijk dus zooals het er staat, met het redengevende woordeke *want*: Dán huwen ze niet meer, *want* dan kunnen ze niet meer sterven.

De moedergedachte is en blijft hier derhalve, dat het huwelijk zijn hoofdmotief vindt in de verwekking van een gezin. Men *is* man én vrouw en men *wordt* „man en vrouw" *om de kinderen*. Juist zooals het in de Scheppingsure heette: „Man en vrouw schiep God ze en God zegende ze en zeide: *Vermenigvuldigt*."

Steeds hield de kerk dit dan ook vol, en liet nimmer na bij huwelijkssluiting op het ingewachte kroost te wijzen. En als de wereld dan riep: „Hoe onkiesch", en al zulke verwijzing smoren wilde, dan sterkte de kerk van Christus zich in het geloovig zelfbesef, dat ze juist dank zij die herinnering al wat er *onkiesch* in het huwelijk zijn kon, in de hoogste *kieschheid* omzette.

Als het huwelijk *niet* op het komend kroost doelt, dan beoogt het zelfzuchtige voldoening van den wederzijdschen hartstocht. En juist door op de instandhouding van ons geslacht gericht te zijn, en door wat bij Maleachi heet „het zoeken van een zaad Gods", gaat de zelfzucht in liefde, de gloed van den hartstocht in het najagen van een edeler doel over.

Ook hier gaat de regel van Gods Woord den kwansuis kieschen regel der wereld zooseer verre te boven.

Over den denkbaren toestand buiten val spreken we nu niet. Ook dan zou er huwelijk geweest zijn, want de huwelijks-ordinantie gaf God vóór de mensch viel. Maar gelijk alles, zoo zou ook het huwelijk alsdan een ander karakter hebben gedragen. Zelfs ligt veelerlei gissing hierbij voor de hand. Maar op die gissingen gaan we thans niet in. Feitelijk kennen we geen ander huwelijk, dan de echt onder zondaren en zondaressen, en na den val is de verijdeling van de uitwerking van den dood in het huwelijk onmiskenbaar.

In het huwelijk gelijk het nu is, sluimert het Pascha voor ons menschelijk geslacht, schuilt een geslachte van opstanding en verrijzenis.

De Dood maait met haar sikkel geslacht na geslacht onder de kinderen der menschen weg, en het is het huwelijk dat telkens weer een nieuw geslacht doet *opstaan*, en een komend geslacht doet *verrijzen*.

En juist daarom *moet* „op de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel" het huwelijk, gelijk wij het kennen, wegvallen.

Het zou geen zin en geen reden van bestaan meer hebben.

Als eens het menschelijk geslacht de Dood overwonnen zal hebben, en niet één menschenkind meer zal kunnen sterven, maar alle kinderen der menschen, die er van de Schepping af geweest zijn, voor zoover ze in Christus Jezus ontsliepen, saâm op die nieuwe aarde eeuwiglijk leven zullen, wat oorzaak, wat beweegreden zou er dan zijn, om een geslacht te vernieuwen dat niet oud wordt, of ook een geslacht voort te planten dat er geheel is en blijft?

Hieruit volgt nog in het minst niet, dat man en vrouw onderscheidlooze „menschen" zouden zijn, en dat wat men thans wel *feminisme* noemt in het rijk der opstanding zijn volkomen triomf zou vieren.

Dit zou zoo zijn, indien het onderscheid tusschen man en vrouw eerst na den val in zonde, en om der zonde wil, uit de „gemeene gratie" ware opgekomen. Maar zoo is het niet. Dit onderscheid wortelt in de Schepping zelve. „Man en vrouw schiep God ze". En de val in zonde kwam pas daarna.

En ook kan dit onderscheid niet wegvallen, omdat het een verarming, een achteruitgang, een vermindering van leven zou zijn. De enkelvoudigheid staat beneden de veelvoudigheid. Het enkelvoudige is arm. Het heeft slechs *één* vorm. Het geschakeerde is rijk, omdat het in een *veelheid* van vormen schittert.

Als er staat: „Want ze zijn den engelen gelijk," dan mag dit daarom geenszins als volkomen gelijkstelling worden opgevat. Immers dan zou het beduiden, dat de mensch in het rijk der heerlijkheid, enkel als geest, en dus zonder lichaam zou bestaan; iets wat in lijnrechte tegenspraak zou wezen met al wat in de Heilige Schrift omtrent de „wederopstanding des vleesches" geopenbaard, en desaangaande door de kerk van Christus steeds beleden is.

Maar de verhouding van lichaam en geest zal dan anders, zal dan normaal, zal dan van hooger orde zijn.

Thans zwikt in de weegschaal het lichaam al te zeer door, en weigert enkel orgaan en instrument van de ziel te zijn. Het maakt aanspraak op een zelfstandigheid die het niet toekomt. Bij millioenen en millioenen brengt het lichaam thans, omgekeerd, de ziel tot dienstbaarheid, en alle inspanning ook van den geest bij dezulken is om brood, is om een kleed, is om een woning voor het *lichaam* te vinden.

En dit nu zal dan recht worden gezet.

De ziel, de geest zal in den mensch hoofdzaak zijn, en het lichaam niet anders dan openbaringsvorm, orgaan, en dienend instrument.

En dit nu op man en vrouw toegepast, beduidt, dat alsdan niet het lichaamsverschil, maar het zielsonderscheid, het geestelijk bestaansverschil in de tweeheid, waarin de mensch uiteenviel, het allesbeheerschende zal wezen.

Het geestelijk vrouwelijke zal de vrouw, het geestelijk manlijke zal den man kenmerken. En dat juist zal het hoogst zijn. Want het diepgaande, rijke grondverschil tusschen man en vrouw huist niet in vleesch en bloed, maar huist in beider wezensaanleg, in beider zielsnatuur, in beider roeping om elk een eigen straal van Goddelijke glorie op eigen wijze te weêrkaatsen.

En dit nu vindt zijn grond in den *levensband* waarin we met God staan. Wat God houdt *leeft*, wat God losdaat *sterft*.

Daarom vergaat en plant en dier, zoodra God Almachtig ophoudt beider existentie te dragen met Goddelijke almachtigheid.

Er schuilt daarom in de plant wel een iets, dat reeds bij het dier, naar luid van Gods Woord, den naam van „ziel" kan dragen, en wat een voorafgaanden vorm vertoont die heenwijst op wat het zielsleven in den mensch is. Maar noch bij de plant heeft dit „iets," dat het organisme tot levenscentrum dient, noch bij het dier heeft die voorgevormde „ziel" een eigen, zelfstandige existentie, het mist alles een eigen wezen, en bestaat niet anders dan als verschijningsvorm, gedragen door Gods hand.

Laat nu God dat *iets* varen, laat Hij die dierziel los, dan zijn ze niet meer.

Maar dit juist is bij den mensch zoo geheel anders, want dat God den mensch naar zijn beeld schiep, beduidt allereerst, dat God, dat Eeuwige Wezen, een *onvernietigbaar wezen* aan den mensch schonk.

Heerlijke, maar ook vreeslijke gedachte, want hier ligt ook het ontzettende in, dat de mensch bijaldien hij zich in zijn bewustzijn voor eeuwig van God afscheidt, nochtans in zijn wezen onvernietigbaar blijft, en deswege dan eeuwiglijk bestaan moet, als bestaande buiten God, *en dit is de hel*.

Maar ook een heerlijke gedachte, want ze zegt ons, dat de in Adam van God afgevallen zondaar toch *bestaan* blijft, en dat hem, omdat hij *bestaan* blijft, de levensband met God weêr kan worden aangebonden, en *dit is de opstanding*.

De dood is voor de plant verdwijning, en voor het dier vernietiging, maar voor den mensch noch het één noch het ander.

De Dood *kan* dat voor den mensch niet zijn, omdat hij een *onvernietigbaar wezen* van zijn God ontving.

En dit nu wordt versterkt door wat Jezus sprak, dat „de kinderen der opstanding niet meer sterven *kunnen*".

„Kind der opstanding," wil hier zeggen: product der opstanding, een die zijn leven herkreeg, maar nu uit den dood.

Zoo is er tweeërlei.

's Menschen onvernietigbaar wezen ontvangt het eerste leven uit de Schepping, en dát leven kan in den dood ondergaan.

Maar ook 's menschen onvernietigbaar wezen kan dat eerste leven wel in den dood verliezen, maar het kan ook een nieuw en hooger leven terug ontvangen, een leven uit de Dood, een leven dat de vuurproef van de Dood heeft doorgestaan. En dan is het van de Dood vrij, dan *kan* het voor de Dood niet meer bezwijken, dan verwierf ons onvernietigbaar wezen ook een onveranderlijken levensvorm.

Dan *kunnen* we niet meer sterven, en dan is het ons een leven eeuwiglijk.

Christus is hiervan de eersteling, en daarom heet het in Rom. 6, dat Christus, „opgewekt zijnde, niet meer sterft, *de Dood heerscht niet meer over hem*".

Het is dus niet, leven, sterven, opstaan en weêr sterven. Het opstandingsleven is geen repetitie van het leven dat wegstierf. Het is een leven in hooger conditie. Een leven van hooger orde. Een vorm van leven waarin het onuitroeibare van den levensvorm aan het onvernietigbare van ons wezen beantwoordt.

Dit nu is mogelijk, omdat God Almachtig ook waar Hij ons *leven* loslaat, toch ons *wezen* in zijn hand houdt. Zie het maar aan Jezus': Lamma, lamma, sabachtani, dat is het loslaten van het *leven*, maar ook: Vader, in uw handen beveel ik mijnen Geest, dat is het houden van het *wezen*. En aan dit nooit losgelaten *wezen* geeft God dan in de opstanding niet weêr het *oude*, maar een *nieuw* leven, en dat leven onverdelgbaar. Geen Dood meer, omdat er geen zonde meer kan zijn.

Wie nu sterft in Jezus, weet dat zijn *leven* in den dood gaat, maar weet ook dat God zijn *wezen* houdt, en dat in dit *wezen* reeds de kiem schuilt van dat *nieuw leven* dat dan heerlijk blinken zal.

Zoo is uw sterven uw hoogste geloofslaad. *Alles*, volstrekt *alles*, wat levensband was, wordt dan afgesneden, en onderwijst alles wegvalt, hebt ge in uw geloof uw God en niets dan God vast te houden, wetende dat ge door dien dood heen moet, maar dat ge dán ook niet meer kunt sterven, en dat uw nieuwe leven er reeds is, in Christus verborgen bij uw God.

— Gelijk uit correspondentie bleek, gaf een woord over »Raak mij niet aan" tot misverstand aanleiding. Het werd opgevat, alsof gedurende den overgang de toestand van Jezus' lichaam geen aanraking gedoogde. Dit *kon* niet bedoeld zijn, want we wezen er zelf op, dat Jezus zich liet *betasten* door Thomas, at enz. Ook staat er bij Matthéus, dat ze Jezus' voeten aangrepen. En ook afgezien van deze feiten, is er toch geen reden denkbaar waarom men de materie van het lichaam in zulk een proces niet zou kunnen betasten. We doelden dan ook op heel iets anders. Hierop, dat bij den overgangstoestand geen verhouding met aanraking paste, als waartoe de normale lichamelijke conditie anders vanzelf onder menschen uitlokt. Als een jongedochter in de kerk, bij het uitgaan van den dienst, haar vader omhelzen wilde, zou die vader kunnen zeggen: »Kind, omhels mij nog niet, want ik ben nog niet thuis." En zulks in het minst niet, alsof die omhelzing lichamelijk onmogelijk ware, maar *omdat ze daar ter plaatse niet voegde*. Jezus verweert niet zijn lichaam tegen eenige besmetting der aanraking, maar regelt zijn verhouding tot de zijnen voor het tijdperk waarin het anders normale verkeer zal zijn ingesloten, en waarin alleen nu en dán een *verschijning* hun deel zal zijn. Maar ook, en dit beheerscht zelfs de uitdrukking, hij geeft de belofte dat de normale verhouding straks in het rijk der heerlijkheid terugkomt.

Amsterdam, 14 April 1899.

Partijwezen in de Kerk.

Van meer dan één kant vraagt men ons, of het niet geraden en noodzakelijk is, in de aanstaande Synode een meerderheid tegen het voorstel-Bavinck te brengen.

Ons antwoord luidt, dat wij het voeden van het partijwezen in Christus' kerk verfoeien en liever zelven de nederlaag lijden, dan dat wij twee groepen in onze kerken tegen elkander te weer stellen, in slagorde brengen, en wapenen.

In Christus' kerk *overstemt* men elkaar niet, maar *overtuigt* men den anders denkenden broeder, en zoolang dit nog niet gelukt, lijdt men liever ongelijk.

Denk aan Dordt, gevolgd door Middelburg.

Bovendien niemand heeft recht, hetzij bij Prof. Bavinck, hetzij bij één der kerken, den boozen toeleg te veronderstellen, om broeders, die verklaren *principieel* bezwaard te zijn, te willen dwingen met een Synodaal Besluit.

Laat ons toch als broeders met elkander zoo ernstige vraagstukken verhandelen, en het onderling broederlijk vertrouwen veeleer sterken, dan breken.

De ongelegenheid die ontstond kwam alleen daaruit voort, dat deze „voorslag tot compromis" de wereld inging, zonder dat men er over en weer zijn gedachten over had uitgesproken.

Regel is dit niet. Misschien was het goed. We wenschen dit nu niet te beoordeelen, maar het feit ligt er toe, dat de colleges over welke het ging niet in de zaak gekend zijn.

Het *non possumus* dat onzerzijds tegen den voorslag, *gelijk hij daar ligt*, moest worden uitgesproken, schept uit dien hoofde een eenigszins mocielijken toestand.

Maar daarom geve niemand de hope op, dat ook zoo toch dit voorstel nog aanleiding zal wezen tot een oplossing, waarbij ten slotte elk *non possumus* wegvalt, en die alsdan onze kerken tot ongemeenen zegen zal zijn.

Statistiek.

Reeds herhaaldelijk werd onzerzijds geprotesteerd tegen de fatale gewoonte van de Haagsche Bureaux, om in hun statistieken alleen met Roomschen en Joden afzonderlijk te rekenen, en alle overige „kerken" onder het allegaartje van „Protestansch" saam te vatten.

In de nu pas verschenen strafrechtelijke statistieken is desondanks met die onjuiste en in geen enkel opzicht te verdedigen methode voortgegaan.

Het deed ons daarom genoegen het volgend schrijven te ontvangen.

Hooggeachte Redactie!

Mag ik in de *Heraut* enkele regels ruimte voor onderstaande?

Ongeveer een jaar geleden werd een zekere X. opgenomen in de gevangenis, en onderging daar, ten behoeve van het register van den Directeur, het gewone verhoor omtrent zijn bijzonderheden. De veroordeelde was lid der Gereformeerde kerk. Over de mate van 's mans schuld zal ik geen oordeel vellen; mijn meening was, dat hij te zwaar werd gestraft, al zou ik daarvan niet gaarne den rechter een verwijt maken, die, vooral als strafrechter een zware taak heeft te vervullen.

Mijn critiek heeft ook geen grond in reden tot klagen over de behandeling, die X. in de gevangenis ondervond, wijl hij zelf reden had om, voorzoover dat met de plaats, waar hij eenigen tijd doorbracht, bestaanbaar was, over de behandeling tevreden zijn. Wederkeerig verwierf zijn gedrag de goedkeuring der gevangenis autoriteiten.

De gevangene gaf op te behooren tot de *Gereformeerde* kerk. Echter werd hiervan geen nota genomen, doch op 't register, evenals later op het bewijs van ontslag, vermeld: *Nederlandsch Hervormd*. De aanmerking, die er op werd gemaakt, werd beantwoord met: Neen, Gereformeerd *mag* hier niet ingevuld, het moet Hervormd zijn.

Het zou te ondeugend zijn te vermoeden, dat hier eenige courtoisie jegens de Gereformeerde kerken achter school. En al durf ik gaarne voorloopig aannemen, dat het percentage waarlijk Gereformeerden onder de gevangenen en in hechtenis zich bevindenden niet groot is, toch is 't ietwat vreemd, als beweerd wordt: Gereformeerd mag hier niet ingevuld.

Dit is vooral van belang met 't oog op de *Statistiek*. Het zou inderdaad van beteekenis zijn, om door middel van de Statistiek aan te kunnen toonen, welken invloed het godsdienstig leven oefende op de criminaliteit. Met die Statistiek is men bezig, eerst sedert enkele jaren. Verdienstelijk heeft zich in dezen gemaakt de heer Mr. Loosjes, naar ik meen commies aan 't Ministerie van Justitie. Doch in diens cijfers worden slechts gemaakt, met 't oog op de godsdienstige richtingen, *drie* rubrieken, en wel: Protestanten, Roomsch-Catholieken en Joden. En op grond van de Statistiek van Mr. Loosjes is heel spoedig de conclusie getrokken: percents gewijze leveren Protestanten en Roomschen ongeveer evenveel misdadigers en derhalve *blijkt*, dat het verschil in godsdienst weinig afdoet tot de criminaliteit!

Met dergelijke statistiek mag zeker geen vrede genomen, al kunnen ook redenen tot verschooning bijgebracht vooral voor een wetenschap, die van nog zoo jongen datum is.

Toch zou 't, dunkt mij, aanbeveling verdienen indien nu reeds naar meerdere juistheid werd gestreefd. Er kan toch geen bezwaar van beteekenis bestaan tegen het noteeren van een naam, die de regeering zelf heeft erkend! En eerlijk gezegd, ik zou gaarne een juiste statistiek zien. Ik durf voor de Gereformeerde kerken een pari aan te gaan op 't gebied der criminaliteit met welke kerk dan ook! Zeker, als men al wat Protestant is of heet, van den atheist en moderne af tot den Gereformeerde toe onder één hoed brengt, zal het resultaat wel pover zijn, doch dan heeft men ook niet den invloed van de *godsdienstige overtuiging* op de criminaliteit!

U dankend voor de opname,

Hoogachtend

Uw Dw.
V.

Z., 4 April 1899.

Metterdaad, het is curieus.

In het vrije Nederland mag iemand niet opgeven, dat hij, ook achter de muren van den kerker, lid der Gereformeerde kerk blijft.

In de gevangenis kent men deze soort lieden niet. Ze kennen daar alleen „Hervormden". En als er dan een statistiek wordt opgemaakt, kent de justitie weer geen „Hervormden" maar alleen „Protestanten".

Men zou zoo zeggen, waarom dan niet nog een stap verder gegaan, en alleen van Joden en Christenen gesproken?

Het best zal zijn, dat onze kerken, in Synode saamkomend, zich eens met beklag hierover tot de Regeering wenden.

Onbillijk mag men niet wezen. Men mag en kan niet vergen dat de Regeering haar statistieken tot in het eindelooze specificeere. Zekere grens van ledental moet gesteld worden.

Maar als de Regeering de Joden met hun kleine honderd duizend *apart* neemt, moet datzelfde privilege worden toegekend aan alle kerken, die gelijk getal leden hebben of nog verre daarenboven gaan.

Billijk ware zelfs een afzonderlijke kolom te geven aan elke gemeenschap van 50.000 zielen en daarboven.

Dan kreeg men naar de volkstelling van '89:

Hervormden . .	2.194.649.
Roomschen . .	1.596.482.
Gereformeerden .	370.268.
Joden	92.254.
Lutherschen . .	83.879.
en Doopsgezinden.	53.572.

Een lijstje dat men slechts even behoeft in te zien, om zich te overtuigen van de onbillijkheid, dat aan de Gereformeerden onthouden wordt, wat aan de Joden wordt gegund.

Ineengroeiing.

VII.

Wat intusschen geldt voor de opleiding op de lagere school en op het gymnasium, gaat daarom zonder meer nog niet door voor de opleiding, die rechtstreeks en eenigelijk het ambt van Dienaar des Woords bedoelt. En zeer begrijpelijk is het dan ook, dat velen, die u toegeven, dat de institutaire kerk geen lagere school en geen gymnasium moet in stand houden, nochtans staande houden, dat de „rechtstreeksche opleiding voor het ambt" van de institutaire kerk onafscheidelijk is.

Hierin nu steekt ongetwijfeld een deel waarheid; wel niet *ideëel*, maar dan toch *practisch*.

Idiëtel niet.

Op zichzelf toch heeft de institutaire kerk al wat zij behoeft en begeeren kan, indien zich voor den Dienst des Woords bij haar aanmelden, jongen of ook ouderen, die bij onderzoek blijken alle geschiktheid voor het ambt te bezitten.

De vraag hoe ze die geschiktheid verkregen hebben, is een historisch mischien interessante quaestie, maar heeft voor den Dienst der institutaire kerk als zoodanig geen belang.

Heeft een kerkengroep het één jaar door het andere behoefte aan een vijftigtal nieuwe Dienaren, dan heeft ze al wat ze begeeren kan, zoo er zich steeds een genoegzaam aantal mannen voor haar Dienst aanmeldt, en zoo zij bij onderzoek bevindt, dat onder hen die zich aanmeldden minstens een vijftigtal zich bevindt, dat op de proef blijkt een alleszinsche geschiktheid te bezitten.

Bij die onderstelling, en bijaldien deze gunstige gelegenheid haar voor genoegzamen duur gewaarborgd ware, zouden de kerken zich ganschelijk niet met de opleiding hebben in te laten. Waar het koren vanzelf groeit, zaait men het niet.

Doch hoe waar dit ook in ideëelen zin moge zijn, practisch komt men er niet mede uit.

In den weg staat al aanstonds het gebleken onvermogen der kerken, om bij onderzoek op voldoende wijze over de geschiktheid van wie zich aanmeldt te kunnen oordeelen.

Moeten de kerken iemand onderzoeken, zonder in eenig opzicht op het getuigenis van anderen te kunnen afgaan, dan moet dit onderzoek alomvattend zijn; dan moet men voor dat onderzoek in elke classis een reeks van mannen hebben, die van al wat onderzocht moet worden, geheel op de hoogte zijn; en dan moet dit onderzoek zóó lang aanhouden, dat het te afmattend en te kostbaar wordt.

Men heeft dat gezien zoo dikwijls men Art. VIII poogde toe te passen.

Art. VIII staat op het ideëele standpunt, en onderstelt de mogelijkheid, dat iemand, zelfs zonder opleiding, op extraordinaire wijze de alleszinsche geschiktheid voor het ambt bezit.

Een uitnemende gedachte, overmits dankbaar erkend moet worden, dat het Gode somwijlen belieft, iemand ook buiten alle opzettelijke opleiding zulk een gave van onderscheiding, zulk een inzicht in het Woord, en zulk een gave van prediking te verleenen, dat nog steeds de heugenis in de kerken leeft van de uitnemende mannen, die én eertijds én ook in onze dagen op die wijs aan de kerken geschonken zijn.

Maar hoe uitnemend dit ook liep, waar deze extraordinaire gaven op verrassende wijze spraken en zich duidelijk openbaarden, het werd aanstonds eindeloos getob, zoodra de openbaring van die eigenaardige gaven nevelachtig en onbestemd was.

Dan was er wel *iets* maar niet *genoeg*. Dan poogde men wat ontbrak aan te vullen. En zoodra de nood der kerken minder sterk drong, zag men al spoedig af van elke poging, om toch weêr het begrip van *opleiding*, dat bij Art. VIII niet hoort, met het idiotisme van Art. VIII te verbinden.

Dit ligt vooral aan het groote verschil van *persoon* en *persoon*.

Er zijn nu eenmaal personen die zich snel en vroegrijp, maar ook anderen die zich niet dan uiterst langzaam ontwikkelen.

Soms iemand als de wonderboom van Jona, en dan weêr iemand langzaam opschietend als eik of ceder.

Nu zijn in den regel die snelrijpe personen ook spoedig uitgebloeid, en daarom voor een langeren Dienst in Gods kerk zooveel minder waard dan de stil opwassende eiken. En toch, als het op een examen, of een onderzoek aankomt, zal een classis, die lang niet altoos enkel uit diepziende menschenkenners bestaat, o, zoo licht geneigd zijn met deze wonderboomen te dwepen, en daarentegen op de eiken en ceders aarzelend en twijfelend neêr te zien.

Er is zooveel menschenkennis noodig om in een eikel te zien, dat er een eik inzit. Gemakkelijke bespraaktheid, vlot geheugenwerk, zekere aanleg voor het redetwisten, drie dingen, die op zichzelf nog, o, zoo weinig waarde bezitten, imponeeren zoo licht. Fijn wegen kan men alleen op de goudschaal, en voor het hanteeren van de goudschaal zijn zoo weinigen bekwaam.

Iets wat nog te bezwarender wordt, waar ook *geestelijke* keur moet worden aangelegd. Wezenlijke vroomheid op het eerste gezicht te kennen, is zoo uiterst mocielijk. In het hart leest men niet. Men moet dus wel afgaan, op wat de mond uit. En de mond des menschen kan zich o, zoo wonderbaar schikken en plooien, en aldus een oogenblik een schijn vertoonen, waar geen realiteit voor God achter ligt.

En nu is het wel zoo, dat de institutaire kerk van achteren in de tucht het middel bezit, om kwalijk gekeurde Dienaren onschadelijk te maken, maar men weet hoe dit gaat.

Althans dorpspredikanten hebben niet dan zeer zelden ambtgenooten onder hun gehoor. Uit een gehoorde predikatie juiste en stipte mededeelingen te doen, is voor iemand die zelf geen predikant is, uiterst mocielijk.

En bovendien, voor een predikant hangt er zijn bestaan aan. Hij deugt voor niets anders. Hij kan op geen andere wijs voor zich en de zijnen levensonderhoud vinden. Niet dan in het uiterst geval zal men dus tot afzetting overgaan. Te meer daar een afzetting wegens ongeschiktheid altoos zeker onrecht inhoudt. Immers de kerken hebben hem gekeurd en geschikt verklaard. En — opzettelijk bedrog nu buiten rekening gelaten — is het dus eigenlijk niet op de misluckte personen, maar op de kerken, die miszagen en verkeerd oordeelden, dat de begane fout te verhalen is.

En hier komt dan nog bij, dat de onderstelling zelve van een voldoend getal proponenten dat zich als „alleszins geschikt" steeds zal aanbieden, practisch niet doorgaat.

„Alleszinsche geschiktheid" is niet de regel, maar de uitzondering. Zoo was het in vroeger eeuwen, en zoo is het nog. Onder alle klassen van menschen vindt ge steeds drie soorten: „alleszins geschikten," „gewoon geschikten" en „amper geschikten."

Ook de kerken hebben hiermede te rekenen, en ze laten daarom tot den Dienst des Woords enkelen vol en gul, velen met matige tevredenheid, en weêr enkelen niet dan ternauwernood toe. Deden ze anders, de kerken zouden meerendeels vacant moeten blijven. Want vergeet niet, dat de voorbereiding voor dezen Dienst veel kost; dat het leven in dezen Dienst voor velen een wezenlijke opoffering is, zoo afgesloten als ze van hun soort en huns gelijken op afgelegen dorpen hun jaren doorbrengen; en dat de meeste kerken eenvoudig niet in staat zijn, hun een leven zonder zorg en zonder kommer te verschaffen. Dit nu maakt, dat vele knappe jonge mannen vooral uit de hoogere standen, dezen Dienst voorbijgaan, en dat in dezen Dienst zeer velen moeten optreden die niet dan met moeite hun voorbereiding doorkwamen.

We trekken dit met opzet wat scherp, om te doen uitkomen, dat wij de bezwaren, die tegen de *te* ideëele opvatting bestaan, zeer wel beseffen, en juist uit dien hoofde er alleszins van overtuigd zijn, dat de kerken het niet uitsluitend op een onderzoek van wie zich aanmelden kunnen laten aankomen.

Achter het nader onderzoek dat de kerken instellen, moet *het getuigenis van anderen* liggen en op dat getuigenis moeten de kerken kunnen afgaan.

Op enkele uitzonderingen na ontvingen allen die zich aanmeldden, zekere opleiding, en zij van wie zij deze opleiding ontvingen kunnen veel beter over hun wezenlijke waarde oordeelen, dan een classis die hen slechts enkele uren, en dan nog in een zeer ongunstig oogenblik, voor zich ziet. Al zijn er toch enkele jonge mannen, die een examen vlot doorstaan, zonder de minste trilling in hun zenuwen te gevoelen, zoo is het in den regel toch niet. De meesten zijn niet op hun gemak, zijn zenuwachtig, zijn kwijt wat ze anders zeer wel wisten, zeggen domheden, raken in de war, en maken daardoor vaak een zeer ongunstigen indruk. Iets waar dan nog bijkomt, dat een urenlang voortgezet mondeling examen afmat en uitput, tot men op het laatst niet meer weet wat men zegt. Als ook dat vele examinatoren zoo weinig de kunst verstaan om goed te examineeren, dat meer dan één professor in de Theologie het antwoord schuldig zou moeten blijven op sommige, zoo zonderling gestelde vragen.

Van den beginne der Reformatie af, heeft men daarom ingezien, dat op zulk een classicaal examen niet onvoorwaardelijk was af te gaan, en dat men veel beter achter de waarheid kwam, indien men navrage deed bij de mannen die zulk een jong man hebben opgeleid.

Die hebben hem onderwezen, hem eenige jaren achtereen gadegeslagen, die kennen zijn zwakte en zijn sterkte, en weten ook hoe ze vragen moeten, om iets uit hem te krijgen. Schijn misleidt hen minder. Ze zien beter door de staketsels henen.

Dit nu maakte het voor de kerken tot een zaak van aanbelang, om van ieder die zich aanmeldde, zulk een getuigenis van hun hoogleeraren af te vergen, en alleen bij diegenen, die zulk een getuigenis niet konden overleggen, zelf een alomvattend onderzoek in te stellen. Een getuigenis dat dan inhield, hoe zij in het algemeen als ernstige en vrome jonge mannen bekend stonden; bij welk wetenschappelijk onderzoek ze voldaan hadden; en voorts welke lessen ze ook zonder daarin geëxamineerd te zijn, gedurende zekeren tijd met vrucht gevolgd hadden.

En hier nu ligt het punt van aanraking tusschen de institutaire kerk en de Theologische faculteit.

De kerken wilden van de Theologische faculteit weten, wat haar oordeel was over de jonge mannen, die zich voor het kerkelijk examen aangaven.

Tot zooverre is er dan nog geen sprake van een recht der kerken tegenover de Universiteit. Daarop komen we nader eerst. Bezien van uit het standpunt dat we thans aanduidden, is er nog alleen sprake van een dienst dien de Universiteit, of nader de Theologische faculteit, aan de kerken bewijst.

Zij zelve zijn niet wel in staat, enkel afgaande op een kort onderzoek, een solied oordeel te vellen, en roepen nu het getui-